

Wij weten het beter

(1) Nederlandse rechters zijn bevooroordeeld en niet in staat om rapporten, opgesteld door deskundigen, te lezen. Het internationale klimaatbureau van de Verenigde Naties is een politiek vooringenomen club die onwaarheden verspreidt. Ministers zijn prutsers, ook al hebben ze in verschillende kabinetten gezeten en zijn ze lid van de Raad van State. Dit zijn zomaar een paar kwalificaties die gezagsdragers zich de laatste tijd hebben moeten laten welgefallen.

(2) Willekeurig is dit rijtje niet. Hoe verschillend deze incidenten ook lijken, ze wijzen allemaal naar hetzelfde verschijnsel: het gezag verkeert in een diepe crisis. De Britse socioloog Frank Furedi noemde die gezagscrisis het grootste probleem van onze tijd. “Dat gezag ter discussie gesteld wordt, is van alle tijden”, zegt hij. “Onze cultuur is zelfs een product van verzet tegen de kerk en de staat.”

(3) Toch is er volgens hem iets wezenlijk veranderd. “Kritiek op autoriteiten was altijd gericht tegen willekeur en onzinnige tradities: de macht van de adel boven de burgers of van mannen boven vrouwen. Nu staat het gezag en zelfs intellectueel gezag, gebaseerd op verworven kennis, ter discussie. Dit brengt het risico met zich mee dat uiteindelijk nergens meer een besluit over kan worden genomen; dat is zorgelijk.”

(4) Aanwijzingen dat het besluitvormingsproces ook in Nederland stukt, zijn er in overvloed. Neem het dossier rekeningrijden, dat zich nu al verschillende kabinetten voortsleept. Geen enkele minister lijkt het gezag te hebben om het erdoor te krijgen in het

45 parlement. Als een voorstel al tot een besluit komt, wordt het door de samenleving niet gedragen. Het door het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport uitgevaardigde rookverbod bijvoorbeeld, wordt massaal overtreden. Het elektronisch patiëntendossier wordt gesaboteerd bij het leven. Het is zelfs zo dat overheden elkaars gezag betwisten. Veel gemeenten weigeren namelijk kabinetsbesluiten uit te voeren. De crisis voltrekt zich op alle niveaus van de samenleving.

(5) De autoriteit op het laagste niveau moet het niet minder ontgelden: de ambulancemedewerker wordt gemolesteerd bij het uitoefenen van zijn taak, de buschauffeur krijgt klappen als hij naar een vervoersbewijs vraagt en de huisarts hoort steeds meer patiënten op hoge toon een recept eisen.

(6) De vraag is wat al die verschijnselen met elkaar te maken hebben. “Ik denk dat er niet één verhaal over te vertellen valt, maar dat er verschillende ontwikkelingen samenkomen”, zegt Paul Schnabel, universiteitshoogleraar en directeur van het Sociaal en Cultureel Planbureau. “In de eerste plaats zijn sociale afstanden veel kleiner geworden. Vroeger kwam de dokter uit de hogere kringen en stond hij op grote afstand van het volk. Dat is niet meer zo. De gemiddelde Nederlander is tegenwoordig veel hoger opgeleid. Verder speelt het internet een grote rol. Een patiënt weet hierdoor veel meer dan dertig jaar geleden, soms zelfs meer dan de dokter. Ten slotte is in de opvoeding veel nadruk komen te liggen op eigenwaarde. Ik merk het aan mijn

studenten. Die zeggen na een college:
90 'Ja, dat is úw mening. Ik zie dat zelf
anders'."

(7) Schnabel plaatst de oorsprong van
de huidige gezagscrisis bij de
protesten van de studenten uit de jaren
95 zestig. "Hun kritische houding is nu
neergedaald tot de onderste lagen van
de bevolking en sluit daar mooi aan bij
een al bestaand wantrouwen tegen de
hoge heren." De houding van de
100 gezagsdragers zelf draagt daar aan bij.
Politici scoren niet door gezag te
claimen, maar door zich er juist tegen
af te zetten. Pim Fortuyn¹⁾ had het
nooit over problemen, maar altijd over
105 'gigantische problemen' en over de
'puinhopen' van Paars²⁾. Een dergelijke
houding is nu gemeengoed. Politici zijn
voortdurend woedend op elkaar en
verbijsterd. Dit komt hun geloof-
110 waardigheid niet ten goede. Sommigen
proberen het gezagsetiket van zich af
te schudden door te zeggen dat ze
machteloos staan tegenover
internationale spelregels of door
115 bijvoorbeeld in het dossier rekening-
rijden het gezag in de Tweede Kamer
in te ruilen voor draagvlak bij de
burgers. Daarmee lopen ze weg voor
hun verantwoordelijkheid.

(8) In de plaats van de autoriteit kwam
wat Furedi 'de valse autoriteit' noemt.
Tijdens de topconferenties van de G8-
120 landen³⁾ trekken al jaren twee popster-
ren, Bono en Bob Geldof, alle aan-
dacht naar zich toe. Een beroemdheid
staat buiten de macht, is daarom
onverdacht en kan bijvoorbeeld rustig
roepen dat morgen de schuld van de
125 derde wereld snel verdwenen zal zijn,
zoals Bono deed. Geen mens die hem
daarop zal afrekenen.

(9) James Kennedy, hoogleraar
geschiedenis van Nederland aan de
Universiteit van Amsterdam, betoogt
135 dat de Nederlandse gezagsdragers in
die zogenaamd revolutionaire jaren
zestig voor een groot deel juist zelf

afstand deden van hun gezag. Daar-
mee liepen ze in de wereld vooruit als
140 het ging om een antiautoritaire
houding. Bovendien kwam op autoritair
gedrag en het geheven vingertje een
taboe te liggen. Burgers mochten niet
meer gemaand worden, maar
145 hoogstens geleid. "Ik moet u helaas
bekeuren", zegt de agent in het
televisieprogramma *Wegmisbruikers*
tegen iemand die met 190 kilometer
per uur over de snelweg raast. Er volgt
150 geen enkele vermaning. De agent
heeft afstand gedaan van alle gezag.
Als hij er al aan te pas komt, zegt
Kennedy, want veel controletaken
worden allang niet meer door mensen
155 uitgevoerd. "Snelheidscontroles laten
we over aan flitspalen. Dat is mis-
schien efficiënt, maar er gaat geen
enkele morele zeggingskracht van uit
en ruimte voor uitzonderingen is er ook
160 niet meer." Geen wonder dat we geen
gezag meer accepteren als dat zich
letterlijk en figuurlijk terugtrekt uit het
openbare leven.

(10) "Vanaf de jaren negentig is de
165 macht nog verder gedelegeerd", zegt
Furedi. "Burgers stellen hoge eisen
aan bestuurders en tegelijkertijd
koestert de samenleving diepe
argwaan jegens de uitvoering van
170 gezag. Dit wantrouwen leidt ertoe dat
de overheid aarzelt of ze haar invloed
zal doen gelden. De overheid is dan
ook maar al te zeer bereid haar gezag
uit te besteden aan onderzoekers en
175 consultants. Dat leidt tot nog hogere
verwachtingen bij de burger, die
zelden worden waargemaakt." Elk
risico moet worden ingedamd met de
schijnzekerheid van onafhankelijk
180 onderzoek. Zo ontketenen de
autoriteiten een informatieoorlog, want
tegenover elk onderzoek kun je een
tegenonderzoek plaatsen. Bij gebrek
aan een positief gezagsverhaal
185 probeert de overheid het gezags-
vraagstuk dan maar te omzeilen: meer

regels, meer techniek, meer toezicht.
Door deze ontwikkelingen wordt
volgens Furedi het gezag steeds
190 verder uitgehoud.

(11) Furedi vreest dat dit proces maar
een kant op kan gaan. Hij haalt daarbij
politiek filosoof Hannah Ahrendt aan,
die zei dat autoriteiten hun gezag
195 alleen kunnen ontlennen aan vrijwillige
erkenning van hun deskundigheid. Als
die erkenning wegvalt, is er geen
sprake meer van gezag; dan blijft voor
de gezagsdrager alleen het middel van
200 de dwang over. Hoe tegenstrijdig het
dus ook klinkt, naarmate mensen het
gezag meer ter discussie stellen,
omdat ze vrij willen zijn, worden ze
meer blootgesteld aan dwang en zullen
205 ze onvrij zijn.

(12) Mede onder invloed van de
toegenomen welvaart, de verande-
ringen in genoten opleiding en opvoe-
ding alsmede de opkomst van internet,
210 zijn burgers in korte tijd veranderd van
volgzame schapen in gehaaide
experts. Veel tussenpersonen zijn uit
de samenleving verdwenen, want: 'we
kunnen het zelf wel'. De verzekerings-
215 en reisagenten hebben al hun glans
verloren nu we onszelf online van een
verzekering of ticket kunnen voorzien.
Bij patiënten met een chronische aan-
doening is de informatietoename
220 dankzij het internet goed merkbaar. Zij
kunnen vaak op behoorlijk niveau
meepraten met de specialist. Maar die
patiënten zijn het probleem niet,
zeggen artsen, de eisende patiënten
225 daarentegen wel. Die zeggen
onomwonden: "Ik heb deze
aandoening en ik wil dat u een
verwijzing schrijft voor die specialist."
Het idee dat de leek op hetzelfde
230 niveau staat als de arts omdat hij veel

informatie over zijn ziekte heeft
gegoogeld, is volgens Furedi een
jammerlijke misvatting. "We noemen
onzelf een kennismaatschappij, maar
235 in feite zijn we een informatie-
maatschappij. Veel van onze kennis is
tijdelijke kennis die heel veel diepte
mist. Een huisarts heeft niet alleen een
complete kennis van de geneeskunde,
240 hij heeft ook nog eens duizenden
patiënten gezien en gesproken."

(13) "Als er al een uitweg is uit de
gezagscrisis, dan zit die in ieder geval
niet in het dichten van de kloof tussen
245 burgers en politiek", zegt Furedi. De
afstand tussen burgers en gezags-
dragers – leraren, artsen, bestuurders
– moet volgens hem juist groter
worden. Autoriteiten dienen weer
250 verantwoordelijkheid te nemen voor
genomen beslissingen, in plaats van te
luisteren naar de burger. Die burger wil
een autoriteit met eigen ideeën, die
zich niet verschuilt achter opinie-
255 onderzoeken en deskundigen. Burgers
moeten op hun beurt verantwoordelijk-
heid voor hun eigen leven nemen en
niet verwachten dat de overheid voor
alles garant staat.

(14) Kennedy ziet al een omslag
ontstaan in onze houding tegenover
gezag. "Er is duidelijk behoefte aan
meer gezag, aan meer blauw op straat,
aan leiders die zeggen waar het op
265 staat en aan scholen met strikte
regels." Kennedy's constatering
verklaart bijvoorbeeld de trend in Zuid-
Nederland om kinderen naar strenge
Belgische scholen te sturen. De vraag
270 naar gezag is kennelijk groter dan ooit.
We weten alleen nog niet goed hoe dat
gezag vormgegeven moet worden op
een manier die niet alleen fatsoenlijk,
maar ook van deze tijd is.

*naar: Bart van Oosterhout
uit: Intermediair, 18 februari 2010*

- noot 1 Pim Fortuyn was lijsttrekker van eerst Leefbaar Nederland en daarna zijn eigen Lijst Pim Fortuyn (LPF) in de aanloop naar de Tweede Kamerverkiezingen van 2002. Hij werd in mei 2002 vermoord.
- noot 2 Paars: een kabinet dat is samengesteld uit liberale partijen, bijvoorbeeld VVD (blauw) en sociaaldemocratische partijen, bijvoorbeeld PvdA (rood). Paars is namelijk de mengkleur van blauw en rood.
- noot 3 G8-landen: acht vooraanstaande industriële landen, die jaarlijks een bijeenkomst houden waar met name economische en politieke zaken besproken worden.

Tekst 1 Wij weten het beter

- 1p 1 Wat is de belangrijkste functie van de eerste alinea van de tekst 'Wij weten het beter'?

De eerste alinea

- A bevat de hoofdgedachte van de tekst.
- B maakt duidelijk hoe het vervolg van de tekst zal zijn opgebouwd.
- C schetst door middel van voorbeelden een probleem.
- D vat beknopt samen wat in het vervolg van de tekst wordt besproken.

Na de inleiding, deel 1, kan de tekst 'Wij weten het beter' worden onderverdeeld in vier delen, die van de volgende kopjes kunnen worden voorzien:

- 2 Reikwijdte gezagscrisis
- 3 Ontstaan gezagscrisis
- 4 Toekomst gezagscrisis
- 5 Oplossing gezagscrisis

- 1p 2 Bij welke alinea begint deel 2?

- 1p 3 Bij welke alinea begint deel 3?

- 1p 4 Bij welke alinea begint deel 4?

- 1p 5 Bij welke alinea begint deel 5?

- 1p 6 Welke functie heeft alinea 3 ten opzichte van alinea 2 in de tekst 'Wij weten het beter'?

Alinea 3 geeft

- A een gevolg van wat beschreven is in alinea 2.
- B een oplossing bij het gestelde in alinea 2.
- C een uitwerking van het gestelde in alinea 2.
- D een voorbeeld bij de inhoud van alinea 2.

Binnen het tekstgedeelte van alinea 3 tot en met 6 heeft elke alinea een eigen functie ten opzichte van de overige alinea's van dit tekstgedeelte.

- 1p 7 Wat is de belangrijkste functie van alinea 4 binnen dit tekstgedeelte?

Binnen dit tekstgedeelte vervult alinea 4 vooral de functie van een

- A conclusie.
- B gevolg.
- C onderbouwing.
- D verklaring.

In een tekst kan een standpunt of constatering worden onderbouwd met verschillende typen argumenten, zoals argumenten op basis van feiten, gevolgen, geloof, voorbeelden en intuïtie.

- 2p 8 Kies de twee typen argumenten waarvan gebruik wordt gemaakt in alinea 4 en 5.

Alinea 6 en 7 geven verklaringen voor (het ontstaan van) de gezagscrisis die afkomstig zijn van Paul Schnabel.

- 1p **9** Welke van onderstaande uitspraken ten aanzien van alinea 6 en 7 is waar?
In alinea 7 wordt beschreven op welke wijze Schnabel zijn verklaringen voor de gezagscrisis, genoemd in alinea 6,
- A bewijst.
 - B relativeert.
 - C uitdiept.
 - D weerlegt.

“Sommigen proberen het gezagsetiket van zich af te schudden door te zeggen dat ze machteloos staan tegenover internationale spelregels of door bijvoorbeeld in het dossier rekeningrijden het gezag in de Tweede Kamer in te ruilen voor draagvlak bij de burgers. Daarmee lopen ze weg voor hun verantwoordelijkheid.” (regels 110-119)

- 3p **10** Wat zouden politici moeten doen om hun verantwoordelijkheid juist wél te nemen, gelet op alinea 7?
Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.

- 1p **11** Wat wordt in de tekst bedoeld met ‘de valse autoriteit’ (regel 121)?
Een ‘valse autoriteit’ is iemand

- A die denkt dat hij gezag heeft maar niet als autoriteit wordt erkend.
- B die gezag uitstraalt zonder dat hij verantwoordelijkheid draagt.
- C die politiek betrokken lijkt maar eigenlijk alleen uit is op roem.
- D die wordt vertrouwd zonder dat dit ergens op gebaseerd is.

- 2p **12** Waardoor wordt in de praktijk het respect voor gezag aangetast, gelet op alinea 9?
Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.

In alinea 3 staat dat de besluitvorming in gevaar kan komen, als het gezag ter discussie wordt gesteld.

- 3p **13** Leg uit hoe een gezagscrisis kan leiden tot het stokken van de besluitvorming.
Maak voor je antwoord gebruik van alinea 10.
Formuleer je antwoord in maximaal 25 woorden.

“Vanaf de jaren negentig is de macht nog verder gedelegeerd.” (regels 164-165)

- 1p **14** Op welke manier wordt deze bewering in alinea 10 beargumenteerd?
Met argumenten op basis van

- A feiten.
- B gevolgen.
- C intuïtie.
- D wetenschap.

“Door deze ontwikkelingen wordt volgens Furedi het gezag steeds verder uitgehold.” (regels 188-190)

1p 15 Welke van onderstaande zinnen geeft het beste de oorzaak voor deze uitholling weer?

- A Burgers hebben te hoge verwachtingen ten aanzien van onderzoekers en consultants.
- B Onafhankelijke, door de overheid opgedragen onderzoeken creëren een schijnzekerheid.
- C Representatieve onderzoeken lijken onafhankelijk, maar spreken elkaar te vaak tegen.
- D Veel gezagsdragers besteden uit angst voor risico's onderzoek uit aan externe deskundigen.

1p 16 Hoe kijkt Furedi in aansluiting op de opvattingen van filosofe Hannah Arendt aan tegen het verkrijgen van gezag, gelet op alinea 11?

- A Furedi denkt dat gezagsdragers alleen dwang hebben als middel om gezag te verkrijgen van de burger.
- B Furedi vindt dat iemand pas gezag kan krijgen, wanneer erkend wordt dat deze persoon deskundig is.
- C Furedi vindt het tegenstrijdig dat iemand pas gezag zou krijgen als dat gezag ter discussie wordt gesteld.
- D Furedi ziet dwang als het uiterste middel om gezag te krijgen wanneer mensen gezag in twijfel trekken.

“We noemen onszelf een kennismaatschappij, maar in feite zijn we een informatiemaatschappij.” (regels 233-236)

1p 17 Wat wordt hiermee bedoeld, gelet op alinea 12?

- A De burger zoekt tegenwoordig zelf de informatie die hij nodig heeft, googelend op internet bij elkaar.
- B Door internet zijn burgers veranderd in gehaaide experts, die snel aan informatie kunnen komen.
- C Veel informatie over een bepaald thema hebben, wil nog niet zeggen dat je ook veel ervaring in iets hebt.
- D Via internet krijgt de burger toegang tot veel informatie, maar dat maakt hem nog geen expert.

In alinea 13 stelt Furedi dat de kloof tussen gezagsdragers en burgers niet kleiner maar juist groter gemaakt moet worden.

1p 18 In welke alinea van het tekstgedeelte alinea 3 tot en met alinea 10 kwam de kwestie van de kloof tussen gezagsdragers en burgers al eerder aan de orde?

tekstfragment 1

De opstellers van een regeerakkoord moeten keuzes maken en hun verantwoordelijkheid nemen. In de afgelopen tijd is er wel een erg groot beroep gedaan op het verkrijgen van maatschappelijk draagvlak. Rekeningrijden invoeren? Eerst de ANWB raadplegen. AOW? Vragen we aan de SER. Bezuinigen? Delegeren we aan ambtenaren. Een gedegen visie inspireert en vereist geen meerderheid in een opiniepeiling om zichzelf te rechtvaardigen. Bovendien komen we dan sneller aan uitvoering toe.

naar: Marten van den Bossche en Marcel Canoy, NRC Handelsblad, 18 juni 2010

In alinea 14 van de tekst 'Wij weten het beter' wordt een visie op een uitweg uit de gezagscrisis gegeven.

- 2p **19** Sluit de hoofdgedachte van tekstfragment 1 aan op die visie? Licht je antwoord toe in maximaal 20 woorden.

tekstfragment 2

De prijs die we betalen voor onze grenzeloze hang naar vrijheid, heet bureaucratie. Er is gezag nodig om het openbare leven in goede banen te leiden en ons privéleven richting te geven. Bij gebrek aan gezag moeten regels en procedures ons persoonlijk gedrag sturen om te voorkomen dat we het openbare leven ondermijnen. Regels die leiden tot meer regels.

Onze nieuwe gedragscodes komen niet voort uit morele overwegingen, maar we kiezen de gedragsvorm die ons op dat moment het beste uitkomt. Niet het gezag van de leraar doet ertoe, wel dat van het rolmodel, niet dat van de geestelijke, wel dat van de beroemdheid. En wie zelfs dát niet accepteert, rest slechts het gezag van het 'ik'. Ook 'ik' ben echter uiteindelijk afhankelijk van de aanwijzingen en adviezen van de deskundige. Zonder gezag kunnen we niet.

naar: Frank Furedi, NRC Handelsblad, 14 november 2009

- 2p **20** Welk standpunt inzake 'gezag' wordt zowel in de tekst 'Wij weten het beter' als in tekstfragment 2 ingenomen? Formuleer je antwoord in maximaal 10 woorden.
- 1p **21** In welke alinea van de tekst 'Wij weten het beter' komt het standpunt van de auteur het duidelijkst naar voren?

- 1p 22 Welke van onderstaande zinnen geeft het beste de hoofdgedachte van de tekst 'Wij weten het beter' weer?
- A Gezagsdragers moeten hun ideeën durven uitvoeren en burgers zouden minder moeten leunen op gezagsdragers.
 - B Gezagsdragers moeten meer afstand nemen tot de burgers en burgers moeten gezagsdragers kritischer benaderen.
 - C Gezagsdragers moeten meer luisteren naar de burgers en burgers moeten meer gehoorzamen aan gezagsdragers.
 - D Gezagsdragers moeten zich beter laten adviseren door deskundigen en burgers moeten minder betweterig zijn.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.